شیشه و چراغ که معمار می‌سازد، مصالح و نور در سرای دل بیرجند چگونه می‌گریزد

مهندس فرهاد نیک‌پی

مهر ۱۴۰۴ — بیرجند: در کوچه‌های خاکی حاشیه کویر، خانه‌هایی ساخته می‌شود که از بیرون شبیه دیوار ساده‌اند و از درون شبیه باغ. در سرای دل بیرجند، معمار با شیشه و چراغ می‌سازد تا گرما و خاک بیرون بماند و روشنایی و آرامش درون بماند.

سرای دل در محله سنگ‌فرش بیرجند، خانه‌ای است با دیوارهای گلی به ضخامت ۴۰ سانتی‌متر و پنجره‌هایی به اندازه کف دست. طراح، مهندس کامران نیک‌پی، می‌گوید هدف او ساختن خانه‌ای است که تابستان خنک بماند بدون کولر و زمستان گرم بماند بدون بخاری. این خانه ۱۲۰ متر مربع است و برای یک خانواده پنج نفره ساخته شده است.

نیک‌پی می‌گوید بیشتر خانه‌های قدیمی بیرجند درست همین کار را می‌کردند، اما نسل جدید فراموش کرده است و به کولر وابسته شده است. او می‌خواهد نشان دهد که این دانش هنوز زنده است و می‌تواند به زبان امروز نوشته شود. به گفته او، هزینه ساخت این خانه حدود ۱۸ درصد بیشتر از یک خانه معمولی بوده است، اما مصرف برق آن تا ۶۰ درصد کمتر است.

سرای دل سه حیاط دارد. حیاط اول کوچک است و دیوارهای آن تا ارتفاع ۲ متر با آجر نما پوشیده شده است. حیاط دوم بزرگ‌تر است و درختان انار و انجیر در آن کاشته شده‌اند. حیاط سوم پشت آشپزخانه است و کف آن با سنگ‌فرش پوشیده شده تا آب باران در زمین فرو برود و بخار شود. نیک‌پی می‌گوید این حیاط‌ها مثل کولر طبیعی عمل می‌کنند.

پنجره‌ها کوچک‌اند و رو به جنوب‌اند. در زمستان خورشید از آن‌ها می‌تابد و اتاق را گرم می‌کند. در تابستان خورشید بالاتر می‌رود و سایه ایوان جلو نور را می‌گیرد. شیشه‌ها دوجداره‌اند و فاصله بین دو شیشه پر از پشم سنگ است. این پشم عایق است و صدا را هم کم می‌کند. همسایه‌ها می‌گویند از کوچه صدای ماشین شنیده نمی‌شود.

چراغ‌ها هم طراحی شده‌اند. به جای لامپ سفید سرد، لامپ‌های زرد کم‌مصرف نصب شده‌اند که شب چشم را اذیت نمی‌کنند. نیک‌پی می‌گوید نور زرد شب خواب را کمتر می‌کند و این برای خانه مهم است. کلید چراغ‌ها در دسترس است و کودکان می‌توانند خودشان چراغ را خاموش کنند.

آب باران در حوض بزرگی در حیاط دوم جمع می‌شود و برای آبیاری باغچه استفاده می‌شود. فاضلاب خانه به چاه جاذب می‌رود و به رودخانه نمی‌ریزد. نیک‌پی می‌گوید این سیستم برای هر خانه در بیرجند ممکن است و هزینه آن کم است. او می‌خواهد این طرح را برای همسایه‌ها هم توضیح دهد تا کپی شود.

مهندس کامران نیک‌پی متولد ۱۳۴۲ در بیرجند است و ۲۷ سال در شهرهای مشهد و یزد کار کرده است. او کتابی درباره خانه‌های کویری نوشته که در دانشگاه بیرجند چاپ شده است. دانشجویان معماری هر سال به سرای دل می‌آیند و نقشه‌ها را می‌کشند. او می‌گوید معلم خوبی است و صبور است.

سرای دل هنوز خالی است و هنوز کسی در آن زندگی نمی‌کند. صاحب خانه قرار است پاییز ۱۴۰۴ به آن برود. همسایه‌ها کنجکاو هستند و می‌پرسند چرا دیوار کوتاه است و چرا پنجره کم است. نیک‌پی می‌گوید جواب را خانه خودش می‌دهد وقتی تابستان برسد و کولر روشن نشود.

نمایشگاه عکس «سرای سنگی» در موزه مردم‌شناسی بیرجند تا پایان مهر

گروه فرهنگی — ۱۲ مهر ۱۴۰۴

موزه مردم‌شناسی بیرجند از ۱۲ مهر ۱۴۰۴ میزبان نمایشگاه عکس «سرای سنگی» است که ۴۰ عکس چاپ‌شده از سراهای روستایی شرق خراسان را نشان می‌دهد. نمایشگاه تا پایان مهر ادامه دارد و ساعت بازدید روزانه از ۹ تا ۱۶ است. ورود رایگان است و برای دانش‌آموزان گروه‌های آموزشی برنامه ویژه برگزار می‌شود.

عکس‌ها را مهندس کامران نیک‌پی، معمار و عکاس بیرجندی، در سال‌های ۱۳۹۸ تا ۱۴۰۰ گرفته است. او در گفت‌وگو با «ماهنامه مهندس و معمار» گفت هدف او ثبت سراهایی است که با گسترش شهر و ورود کولر و آجر نما در حال خراب شدن‌اند. به گفته او، بیش از ۶۰ سرای قدیمی در حاشیه بیرجند در ۱۰ سال گذشته تخریب شده‌اند و بسیاری از سازندگان جوان حتی نمی‌دانند چرا دیوار کاه‌گل و پنجره کوچک برای خنکی خانه لازم است.

نیک‌پی توضیح داد که سرای سنگی با دیوارهای ۴۰ سانتی‌متری از خشت و گل، حیاط‌های سایه‌دار و بادگیرهای کوچک دما را بدون برق کنترل می‌کرد. او گفت عکس‌ها را در ساعت‌های گرم روز گرفته است تا سایه‌ها و نور خورشید دیده شود. به گفته او، یک عکس از سرای دل در ساعت ۱۲ ظهر گرفته شده است و دمای حیاط در آن روز ۳۱ درجه بود اما اتاق‌های خانه زیر ۲۶ درجه ماندند.

نمایشگاه شامل ۱۲ عکس چاپ‌شده روی کارتن و ۲۸ عکس دیجیتال است که روی صفحه نمایش پخش می‌شود. یک بخش ویژه به کودکان اختصاص دارد که از آنان خواسته شده نقشه خانه خود را بکشند. مربی آموزش موزه، خانم فرشته رحیمی، گفت بیش از ۴۰ کودک در روز اول بازدید کردند و بسیاری از والدین پرسیدند چرا خانه‌های قدیمی خنک‌تر بودند.

موزه قرار است یک کتابچه ۶۰ صفحه‌ای درباره سراهای سنگی منتشر کند و نسخه‌ای در کتابخانه موزه بماند. نیک‌پی گفت اگر بودجه فراهم شود، سال آینده نمایشگاه را به روستاهای دیگر می‌برد. او گفت دوست دارد یک سرای نمونه را هم بازسازی کند تا نشان دهد هزینه کار چقدر است و چه کارهایی ممکن است.

بازار مس بیرجند زیر آب رفت؛ ۴۰ مغازه خسارت دیدند

گروه حوادث — ۹ مهر ۱۴۰۴

بازار مس بیرجند روز سه‌شنبه ۶ مهر ۱۴۰۴ به دلیل بارش شدید باران زیر آب رفت و ۴۰ مغازه خسارت دیدند. آتش‌نشانی بیرجند ۱۲ خودرو و ۶۰ نیروی امدادی اعزام کرد. بارش ۷۲ میلی‌متر ثبت شد و آب تا ارتفاع ۱۲۰ سانتی‌متر بالا آمد. هیچ کشته یا مصدوم گزارش نشده است.

آتش‌نشانی بیرجند گفت ۱۲ خودرو و ۶۰ نیرو به محل اعزام شدند. آب‌گرفتگی در ۳ محله دیگر شهر هم گزارش شد. برق ۴۰ مغازه قطع شد و آب آشامیدنی ۲ روز قطع ماند. شهردار بیرجند وعده داد خسارت ظرف ۱۰ روز بررسی شود.

بازار مس بیرجند ۱۲۰ مغازه دارد و بیشتر آجر و سنگ ساخته شده است. مغازه‌دار محله گفت آب از کف مغازه‌ها ۱۵ سانتی‌متر بالا آمد و کالاها خراب شد. بیمه بخشی از خسارت را می‌پردازد. کارشناس بیمه ۳ روز برای بررسی زمان می‌خواهد.

آتش‌نشانی بیرجند هشدار داد تا پایان مهر بارش‌های بیشتر ادامه دارد. مردم باید از مسیرهای سیلابی دور بمانند. شهردار گفت ۲ مخزن آب اضطراری در محله‌های بالادست نصب می‌شود. برق ۲۴ ساعت دیگر وصل می‌شود.

کارگاه سفال سرای دل بیرجند ثبت‌نام کرد

گروه فرهنگی — ۱۲ مهر ۱۴۰۴

سرای دل بیرجند ثبت‌نام کارگاه سفال را از ۱۲ مهر ۱۴۰۴ آغاز کرد. کارگاه ۸ جلسه دارد و هزینه هر جلسه ۱۲۰ هزار تومان است. ظرفیت ۱۵ نفر است و ثبت‌نام حضوری در دفتر سرای دل انجام می‌شود. استاد کارگاه، خانم مهرانگیز صادقی، ۲۰ سال است در بیرجند سفال می‌سازد.

کارگاه هر شنبه و چهارشنبه از ساعت ۱۶ تا ۱۸ برگزار می‌شود. جلسه اول گل‌رس آماده می‌کند و جلسه دوم شکل می‌دهد. پخت ظرف‌ها در کوره حیاط سرای دل انجام می‌شود. هزینه پخت جداگانه است و ۱۵ درصد هزینه کارگاه است.

سرای دل بیرجند در محله سنگ‌فرش است و ۱۲۰ متر مساحت دارد. حیاط مرکزی سرای دل محل نمایشگاه صنایع دستی است و هر ماه یک نمایشگاه برگزار می‌کند. مدیر سرای دل، آقای هادی نوروزی، گفت کارگاه سفال اولین کارگاه هنری است که امسال برگزار می‌شود.

ثبت‌نام کارگاه سفال تا ۲۰ مهر ادامه دارد و ظرفیت باقی‌مانده روزانه اعلام می‌شود. تلفن سرای دل ۳۲۲۰۱۱۴ است. کارگاه برای بزرگسالان ۱۸ سال به بالا است. کارگاه کودکان ۱۰ تا ۱۴ سال هفته آینده برگزار می‌شود